

Běloruská republika

1.	Bělorusko: poslední diktatura Evropy	2
2.	Geografie – základní údaje	2
	Názvy	2
	Poloha, geografie, podnebí	2
	Obyvatelstvo	3
	Příroda	3
3.	Historie Běloruska	3
	Kyjevská Rus	4
	Velkoknížectví litevské a Polsko-litevský stát Rzeczpospolita	4
	Ruské impérium	4
	Běloruská lidová republika – 1918	5
	SSSR	5
	Kurapaty a vznik Běloruské národní fronty (BNF)	5
	Samostatné Bělorusko v rámci Společenství nezávislých států	6
4.	Alexander Lukašenko a současná politická situace	7
	Volby 1994	7
	Upevnění moci Alexandra Lukašenka	7
	Současný stav	7
5.	Vztah České republiky a Běloruska, Čechů a Bělorusů	8
	Česká republika a Bělorusko	8
	Bělorusové a Česká republika	8
6.	Hospodářství	8
7.	Černobyl	9
8.	Turistika: kulturní a přírodní zajímavosti	10
9.	Tradice a zvyky	11
	Běloruská svatba	11
	Vánoce a novoroční oslavy	11
	Pranostiky k novému roku	12
	Použité zdroje	12

1. Bělorusko: poslední diktatura Evropy

V České republice žije mnoho emigrantů z Běloruska. Proč ze své země odcházejí a co očekávají od života u nás? Mohou být jejich zkušenosti pro nás poučné? K zodpovězení těchto i dalších otázek by měl přispět tento informativní text.

Bělorusko je nazýváno poslední diktaturou Evropy. Bělorusko je zemí v srdci Evropy, kterou lze charakterizovat pomocí pojmů: nesvoboda, autokratický prezidentský systém, cenzura, tresty za alternativní politické aktivity, pohrdání lidskými právy, ekonomická závislost na Rusku a málo rozvinutý průmysl. Obyvatelé Běloruska jsou v obtížné pozici: historie přinesla jejich zemi mnoho válek, pustošení, ekonomického vyčerpání a také diktatur, které se naučili akceptovat. Cesta k samostatnosti a aktivním občanům je pro ně tedy obtížnější než pro obyvatele jiných zemí střední Evropy nebo jiných zemí bývalého Sovětského Svazu.

Po volbách v prosinci 2010 se nesvobodné podmínky v Bělorusku zjevně utvrdily. Volby podle pozorovatelů nespĺnily podmínky demokratických voleb a byly manipulovány, aby opět zvítězil Alexander Lukašenko. Po volbách následovaly rozsáhlé represe proti lidem, kteří proti průběhu a výsledkům voleb protestovali. Byly zatčeny stovky osob a téměř všichni opoziční kandidáti (na svobodě zůstali pouze ti, kteří demonstrace proti výsledkům voleb odsoudili). Zadržným kandidátům hrozí vysoké tresty odnětí svobody (až na 15 let). Podle dostupných informací byli někteří kandidáti zbiti, zraněni a není jim poskytována lékařská pomoc. Proti tomuto jednání protestují jak aktivisté, tak některá ministerstva zahraničních věcí. Vedle kandidátů bylo KGB zatčeno také mnoho studentů, aktivistů, vědců a literátů.

Česká republika je sídlem nejen mnoha emigrantů z Běloruska, ale také mnoha aktivit, které různými způsoby podporují běloruské snahy o zbavení se diktatury a nastolení demokracie.

2. Geografie – základní údaje

Názvy

Běloruská republika (Bělorusko)

bělorusky: Рэспубліка Беларусь / Respublika Bělarus

rusky: Республика Беларусь / Respublika Bělarus

oficiální vlajka
Běloruska

vlajka
samostatné
republiky do r.
1995

Poloha, geografie, podnebí

Bělorusko leží ve středovýchodní Evropě. Sousedí s Polskem, Ukrajinou, Ruskem, Lotyšskem a Litvou. Spolu s Ruskem a dalšími sedmi státy je Bělorusko součástí Společenství nezávislých států, kde je Ukrajina přidruženým členem. S Ruskem a Ukrajinou má tedy Bělorusko nadstandardní

vztahy založené zejména na společné minulosti v rámci bývalého Sovětského svazu.

Bělorusko se rozkládá na části Východoevropské roviny. V zemi nejsou žádné hory ani větší výškové rozdíly, naopak jsou pro ni charakteristické roviny, velké řeky, jezera, mokřiny a bažiny. Jezera jsou většinou ledovcového původu a stejně jako řeky jsou bohatě sycena vodou ze zimního sněhu. Bělorusko pokrývá ze 45% les.

Podnebí je v Bělorusku kontinentální, což zde hlavně znamená chladnější zimy s množstvím sněhu. Průměrné teploty se pohybují okolo -5 až -7 stupňů Celsia. Léta jsou chladná a vlhká.

Obyvatelstvo

Bělorusko má zhruba stejný počet obyvatel jako Česká republika, 10 milionů.

Do národnostního složení obyvatel Běloruska zasáhly Stalinovy čistky: do země se přistěhovalo mnoho Rusů a mnoho Bělorusů bylo přesídleno do Kazachstánu. Bělorusové tvoří asi 81% obyvatelstva a Rusové 11%. Dalšími výrazně zastoupenými etniky jsou Poláci, Ukrajinci a Židé.

Stejně jako zasáhla politika do národnostního složení země, zasáhla a stále zasahuje i do jazyků, kterými se v Bělorusku mluví. Úředním jazykem v Bělorusku je běloruština a ruština, nicméně v mnoha ohledech nejde o prosté užívání dvou jazyků: jazyky totiž často reprezentují určité politické postoje nebo jsou důsledkem mocenských tlaků. Lze říci, že běloruština byla vždy vystavena tlaku ze strany ruštiny, ruština byla preferována státními úřady už za doby carství, a k rusifikaci dochází i dnes. Bělorusky mluví ve městech zejména opozice, inteligence a demokraticky orientovaná mládež. Na ulicích v hlavním městě však běloruštinu příliš slyšet není, veškerá konverzace se odehrává v ruštině. Na venkově a v západní části země, která se stala součástí SSSR až v roce 1939, je běloruština běžnější. Její užívání nutně neznamená opoziční postoj, přestože jej znamenat může a může to tak být ze strany policie chápáno. Používání obou jazyků má i své historické kořeny související s příslušností k náboženské obci. V místech s větší koncentrací katolíků (převážně západní část země) se mluvilo tradičně bělorusky, v oblastech s převahou pravoslavií převládala naopak tradičně ruština.

Příroda

V rozlehlých běloruských lesích žije středoevropská fauna – volně zde žijí losi, rysi, medvědi hnědí a v Bělověžském pralesi dokonce i zubři.

Příroda Běloruska je poměrně kontrastní – lze zde najít neporušené pralesy, průzračná jezera, řeky a malebné vesnické usedlosti. Pripjat'ské bažiny jsou jedněmi z největších mokřadů na světě. Na druhé straně je značná část běloruské krajiny zcela zničena sovětským průmyslovým drancováním a hlavně černobylskou jadernou katastrofou.

3. Historie Běloruska

Území dnešního Běloruska bylo po celá staletí až do konce 1. světové války součástí větších celků: Kyjevské Rusi, Velkoknížectví litevského, Polsko-litevského státu (Rzeczpospolita), Ruského impéria. Přestože po celá staletí neměli Bělorusové vlastní stát, uchovali si vlastní kulturu a sebeurčení. První samostatný běloruský stát vznikl po 1. světové válce, byl ale za několik měsíců

anektován ruskou armádou a postupně připojen k Sovětskému svazu. Druhá nezávislá republika byla ustavena v roce 1991.

Území Běloruska je místem střetů Evropy a Ruska. Zatímco v průběhu historie nemělo Bělorusko vlastní stát a Bělorusové si v rámci různých státních celků udrželi pocit sebeurčení a společné identity, ve 20. století se stalinský tlak zasloužil o likvidaci elit a tím podryl kulturu a naději na nezávislost. Současný režim značné apatie obyvatelstva využívá a udržuje jak podřízenost autokratickému prezidentovi, tak nerovný vztah Ruska a Běloruska, které je podřízeno moskevské autoritě.

Kyjevská Rus

Bělorusové odvozují svůj původ ze tří slovanských kmenů, které osídlily území Běloruska mezi 6. a 8. stoletím u řek Daugavy (západní Dviny), Pripjatě a Sože. V 10. století zde vznikla knížectví Polatsk (Polock), Smolensk a Turov-Pinsk, která však byla záhy anektována Kyjevskou Rusí, státním útvarem, který se rozkládal na části území dnešní Ukrajiny, Běloruska i Ruska.

Velkoknížectví litevské a Polsko-litevský stát Rzeczpospolita

Kyjevská Rus se postupně začala rozpadat na menší knížectví, která se nebyla schopna bránit vpádům Tatarů. Po definitivním rozpadu Kyjevské Rusi ve 13. století se území dnešního Běloruska stalo součástí katolického Litevského Velikého knížectví, které nakonec, po dvou stoletích různě těsného spojení a po ztrátě některých východních území, vytvořilo v roce 1569 unii s Polskem. Litva včetně Běloruska v novém státě vojensky posílila a podařilo se jí vyhnat ruská vojska z území. Vlivem silné polonizace bylo území jednak silně katolizováno a také byla v šlechtických kruzích vytěsněna běloruština polštinou. Dosavadní úřední jazyk staroběloruština byl v 17. století změněn na polštinu. Polsko-litevský stát vedl několik strategických válek o jižní i severní území a přístup k Baltu. Války měly ovšem za následek velkou devastaci běloruských území – buď zde probíhaly boje, nebo byla země vyčerpávána válečným zásobováním, hladem a nemocemi.

Unie trvala až do konce 18. století, kdy došlo k trojímu dělení Polska (mezi Rakousko, Rusko a Prusko) a při tomto dělení bylo běloruské území připojeno k Ruskému státu, což podporovala a částečně připravovala běloruská pravoslavná šlechta v Polsku i Rusku.

Ruské impérium

Ani pod vládou ruského státu se běloruskému území neulevilo od válek: například v roce 1812 se běloruské území stalo centrem protinapoleonského partyzánského odboje.

Běloruština byla v Ruském státě zcela zakázána a také bylo nařízeno přejít na pravoslavnou víru. Na začátku roku 1831 propuklo na běloruském území protiruské povstání, ale bylo potlačeno. Aby car neutralizoval západní vlivy, zakázal roku 1839 uniátskou (katolickou) církev a v roce 1840 bylo dokonce zakázáno používat název Bělorusko pro běloruské území. V průběhu 19. stol. tedy hovoříme o silné rusifikaci Bílé Rusi. Řada dalších povstání v 60. letech – i přes potlačování a

popravu vůdce Kastuše Kalinowského – dosáhla nakonec jisté liberalizace a uznání běloruštiny, ve které směly vycházet knihy.

Za carské vlády se tato oblast spolu s Ukrajinou stala vlastní pro většinu ruského židovského obyvatelstva. Židům, kteří tu byli nuceni žít uvnitř přísně vymezených oblastí, byla odpírána řada základních lidských práv, která měli ostatní obyvatelé Ruska, včetně vyššího vzdělání a svobody pohybu.

Běloruská lidová republika – 1918

Bělorusové chtěli po revoluci v Rusku a pádu monarchie (1917) využít situace a vymanit se z vlivu Ruska. Vyhlásili tedy na jaře roku 1918 samostatnou republiku. Její trvání však bylo velmi krátké: 1. 1. 1919 došlo k invazi Rudé armády do Běloruska a Bělorusko bylo vyhlášeno samostatnou sovětskou socialistickou republikou. V prosinci 1922 vytvořilo spolu s jinými republikami SSSR.

SSSR

Pod Stalinovou vládou začalo od 30. let docházet v Bělorusku i jinde v SSSR k obrovským čistkám, byli likvidováni jak intelektuálové, duchovní tak i představitelé hospodářských, vojenských i lokálních elit.

V listopadu 1939 byla k Bělorusku připojena část polského území (Białystok a okolí), které v září toho roku obsadila Rudá armáda. V roce 1941 do Běloruska vtrhla Hitlerova vojska a okamžitě nastolila velmi tvrdý režim. Díky tomu bylo již od roku 1942 běloruské území místem intenzivní partyzánské války proti německé okupaci. Země byla osvobozena Rudou armádou v roce 1944. Po 2. sv. válce bylo v zemi o čtvrtinu méně obyvatel než před ní. Bylo vyvezeno množství cenností a poškozeno 80% městské zástavby. Po válce došlo k obrovskému rozvoji průmyslu a Bělorusko se stalo jednou z nejrozvinutějších zemí SSSR. Od r. 1944 má Bělorusko právo navazovat mezinárodní vztahy a díky tomu se mohlo stát zakladatelským státem OSN.

Kurapaty a vznik Běloruské národní fronty (BNF)

Kurapaty je lesní komplex na předměstí Minsku, kde byly zastřeleny a pochovány oběti stalinských represí v Bělorusku. Odkrytí a exhumace ostatků v roce 1988 vedlo v Bělorusku k povstání nezávislého hnutí za suverenitu. Odhaduje se, že v Kurapatech v letech 1937 – 1940 zahynulo 200 až 300 tisíc představitelů běloruské a polské inteligence a pravoslavných, katolických, muslimských a židovských věřících. V jednom z hrobů byly nalezeny také ostatky polských důstojníků.

Článek „Kurapaty. Cesta smrti“, který vyšel 3. června 1988, vyvolal v Bělorusku politické změny. Redakční rada se rozhodla vydat

materiál popisující zločiny NKVD (předchůdkyně KGB) na konci třicátých let minulého století i přes odmítavé stanovisko komunistické strany. Text článku byl publikován v časopisu, který

vycházel v nákladu 8 tisíc kusů. Během několika dní se rozšířil mezi všechny obyvatele Běloruska. Přetisk se ocitl i v zahraničních médiích. Po více než roce speciální vyšetřovací komise prohlásila, že desítky tisíc lidských koster zakopaných v kurapatském lese jsou zlomkem obětí NKVD a blíže neurčené množství ostatků z kurapatských hrobů bylo po 2. světové válce odvezeno neznámo kam.

19. června 1988 se v Kurapatech konala manifestace proti stalinismu, které se zúčastnilo 25 tisíc lidí. Současně byla jmenována komise, která měla prozkoumat okolnosti zločinu. Nespokojenost s její prací vedla k založení „Výboru § 58 TZ“ (podle čísla paragrafu 58 Trestního zákoníku Sovětského svazu, podle kterého byli odsuzováni „nepřátelé lidu“), jenž se zabýval shromažďováním informací a dokumentací všech zločinů spáchaných komunistickým režimem. Jeho aktivisté později spoluzaložili Běloruskou lidovou frontu (BNF), která se odvolávala na tradici Polackého knížectví, Velikého knížectví litevského a první běloruské republiky z roku 1918. Všechny ostatní státní organizace v Bělorusku považovali za formy okupační vlády.

Mnoho negativních ohlasů vzbudil projekt prosazovaný režimem Alexandra Lukašenka, vybudovat dálnici středem území, kde jsou pochována těla obětí. Zločin v Kurapatech nebyl do dnešního dne administrativou prezidenta Lukašenka uznán za zločin proti lidskosti. V sovětských dobách z něj bylo obviňováno hitlerovské Německo. V současném Bělorusku se o něm mlčí.

Každý rok se zde během Dziadů (běloruský svátek zemřelých) shromažďují tisíce lidí, aby uctili památku zavražděných během masových čistek. První taková demonstrace byla v roce 1988 brutálně rozehnána milicí. Od té doby akce probíhá pokojně.

Samostatné Bělorusko v rámci Společenství nezávislých států

V r. 1990 vyhlásilo Bělorusko nezávislost, v září 1991 přijalo název Běloruská republika. Součástí nové ústavy bylo mimo jiné zavedení poloprezidentského systému. Dne 8. 12. 1991 podepsalo dohodu s Ruskou federací a Ukrajinou o vytvoření SNS. Touto dohodou, která byla podepsána v běloruském Bělověžském pralesi, fakticky zanikl Sovětský Svaz.

Běloruská lidová fronta (BNF) si díky Gorbačovským reformám a aktivitám při zveřejňování informací o obětech stalinských represí v Kurapatech získala mezi obyvateli státu značný vliv a již počátkem roku 1990 si vynutila přijetí zákona o oficiálním statusu běloruského jazyka. BNF však existovala pouze jako celonárodní hnutí za obrození a přeměnu společnosti jako celku, ale neměla vlastních politické priority. Nově vzniklé politické strany (demokrati, národovci, rolníci), které vznikly v letech 1990 a 1991, až na výjimky tzv. bělorusizaci BNF akceptovaly. Naproti tomu vládnoucí nomenklatura, poté co byla zastavena činnost Komunistické strany Běloruska (1993), nezaložila žádnou politickou stranu a ani její představitelé strategicky nevstoupili hromadně do jiných stran.

Pod tlakem opozičních poslanců sice došlo k výměně vedení státu, ale vláda změny ustála a faktická moc zůstala v rukou stranické "bezpartijní" nomenklatury. Vnitropolitický systém zůstal i nadále uzavřený, ekonomické reformy se nekonalý, a na nejvyšší místa byly postupně opět dosazeny bývalé kádry. V zemi se dále rozšiřovala korupce, při privatizacích byly zneužívány nejasné zákony a docházelo k rychlému obohacování některých lidí, hospodářství se strukturou zděděnou ze SSSR se hroutilo.

4. Alexander Lukašenko a současná politická situace

Volby 1994

Přestože ve volbách v roce 1994 kandidovali za všechny významné strany poměrně silní kandidáti, nakonec uspěl nezávislý ambiciózní politik, nadaný populista a rétor vyhraněných názorů, poslanec a předseda parlamentního výboru pro boj s korupcí Alexandr Lukašenko. Atmosféru nespokojenosti a frustrace (Bělorusko bylo poslední mezi státy bývalého SSSR, které zahájilo reformy) využil dokonale. Ve svých projevech napadal jak vládu, tak opozici, stavěl se za obyčejného člověka, sliboval mu návrat bezpečných časů, dostatek práce a jídla. Ve druhém kole prezidentských voleb získal 80 % hlasů zúčastněných voličů. Ačkoli se ve vládě setkala celá řada liberálně smýšlejících lidí, musela vládu pro nesouhlas s Lukašenkovou politikou opustit a na jejich místa byli povoláni lidé spjatí s bývalým režimem. Prezident začal budovat své nekontrolované mocenské postavení, které drží dodnes.

Od roku 1994 pokračuje proces hospodářského a politického sblížení Běloruska s Ruskem: vznikla rusko-běloruská bezcelní měnová unie a v roce 1996 byla přijata dohoda o společenství Běloruska s Ruskem. Nezávislost a existence Běloruska mimo vliv Ruska se prezidentovi jeví jako překážka k dosažení vytčených cílů. V Moskvě nachází většinou podporu a pochopení. Vliv Ruska je patrný na každém kroku: ruština je v Bělorusku prosazovaným jazykem (na celém území je jen 9 běloruských škol), Rusko dodává Bělorusku suroviny za výhodných podmínek, což ovšem spíše oslabuje pozici Běloruska a činí jej to ekonomicky závislým na Rusku.

Upevnění moci Alexandra Lukašenka

oficiální znak Pahonja
tradiční znak

Během prvních dvou let svého funkčního období změnil prezident Lukašenko státní symboly znak a vlajku, zastavil privatizaci, zestátnil bankovní sektor a za pomoci policie vyhnal opoziční představitele z parlamentu. Počet zaměstnanců policie dosáhl čísla 125 000, kurz národní měny klesl o 100 %.

Na podzim roku 1996 vyhlásil prezident referendum o otázkách přijetí změn v ústavě, o koupi a prodeji půdy, o systému státní správy a o financování státního aparátu. Ve skutečnosti si tímto referendem přisvojil všechny myslitelné pravomoci ve státě. Parlament a Ústavní soud sice zahájily proceduru k odvolání prezidenta, ale byly Moskvou donuceny s referendem souhlasit. Po těchto změnách měl prezident právo jmenovat třetinu poslanců parlamentu, předsedu a polovinu členů Ústavního soudu. A hlavně má právo vydávat dekrety, které mají platnost zákonů. S jejich pomocí fakticky vládne. Praktickým důsledkem těchto změn je, že celý parlament a členové Ústavního soudu jsou jmenováni prezidentem.

Současný stav

Do Běloruska se vrátil strach, vláda vyvolává v lidech ty horší vlastnosti: snahu zachránit jen sebe a celkovou podřízenost. Lidé se bojí změn a ztrát jistot, které mají. Obyvatelstvo doplácí na historický vývoj, kdy došlo ke ztrátě vlastní identity díky kolektivizaci, likvidaci elit, jak vzdělanců, tak bohatých a vzdělaných sedláků během 20. století. Opozice je roztržštěná a dosud není schopna zasílit tak, aby dosáhla změny režimu. Odpůrci režimu jsou navíc systematicky zavražďováni,

falešně obviňování z korupce či daňových úniků, je jim zabraňováno ve shromažďování, někteří zmizeli, přibývá politických vězňů. Bělorusko bývá označováno za „poslední diktaturu v Evropě“.

I když řada postsovětských států se potýká s podobnými problémy, v případě Běloruska je to viditelnější, neboť jde o přímého souseda Evropské unie. Bělorusko je také jedinou evropskou zemí, která není členem Rady Evropy, jež sdružuje všechny evropské země včetně Ruska.

Aktivní v boji proti diktatuře je mládež, která má větší možnosti vycestovat do jiných zemí a hodně používá internet. Studenti jsou vyzýváni ke vstupu do provládních organizací. Ti, kteří nepodporují prezidenta, nebo nahlas vyjadřují svůj odpor, mohou být potrestáni několika způsoby: zatčením, pokutou nebo propuštěním z koleje a VŠ. Cenzura je obrovská, 95% médií v zemi je pod kontrolou režimu. Lidé jsou také pronásledováni za členství v neregistrovaných organizacích, i přes stálý zájem těchto organizací o registraci. Politicky aktivní členové opozice jsou zavražďováni, bezdůvodně propouštěni z práce, jejich dětem je zamezováno ve studiu na vysokých školách. Opoziční demonstrace jsou rozháněny násilnými zásahy milicí. Část opozice zemi ze strachu o své rodiny opustila a proti režimu se snaží bojovat ze zahraničí.

5. Vztah České republiky a Běloruska, Čechů a Bělorusů

Česká republika a Bělorusko

Česká republika podporuje vysílání Evropského rádia pro Bělorusko, které je jedním z několika nezávislých zdrojů informací pro tamější obyvatele. Z České republiky také vysílá Rádio Svobodná Evropa zřízené americkou vládou. Komentáře jsou často právě političtí uprchlíci.

ČR také podpořila běloruské studenty, propuštěné ze školy z politických důvodů, možností studia na českých vysokých školách. Ministerstvo zahraničních věcí též podporuje projekty na podporu běloruské občanské společnosti.

Bělorusové a Česká republika

Bělorusové mají srdečný vztah k České republice a Praze. Roku 1517 vydal v Praze běloruský vzdělanec a knihtiskař Francisk Skaryna překlad Žaltáře – první tištěnou běloruskou knihu.

Po první světové válce a vzniku bolševického režimu se do Prahy přestěhovala řada Bělorusů, Ukrajinců a Rusů, v Praze po jednu dobu sídlila běloruská exilová vláda. V současnosti žije v Praze řada běloruských emigrantů. Praha a Česká republika je též oblíbeným cílem běloruských turistů.

6. Hospodářství

Hospodářství Běloruska prochází v posledních letech hlubokou krizí. Bělorusko je chudé na nerostné zdroje. Těží se malé množství rašeliny, hnědého uhlí a ropy, draselné soli, fosfority a horniny. Ve zpracovatelském průmyslu jsou nejvýznamnějšími odvětvími strojný průmysl (výroba obráběcích a stavebních strojů, nákladních aut, říčních lodí, ledniček), chemický, dřevozpracující a potravinářský průmysl, zvláště lihovary. Obdobně jako průmysl také zemědělství zasáhly

strukturální reformy a s nimi spojený pokles produkce. Běloruské zemědělství se specializuje na chov skotu a prasat, pěstují se obiloviny a brambory.

Bělorusko se nachází na dopravní tepně spojující západní a východní Evropu, přesto je dopravní síť řídká. Bělorusko udržuje obchodní vztahy téměř výlučně se svými sousedy a vyváží chemikálie, textilní výrobky, stroje a zařízení.

Platy jsou velice nízké, i proto si Bělorusové přilepšují často produkty vlastních hospodářství (chovají skot pro mléko, prasata, kozy, králíky, slepice) a zahrad, kde pěstují brambory, řepu, jablka. Přebytky prodávají státu nebo na tržnicích. Zahrady na venkově mají i lidé žijící ve městech. Jeden z běloruských vtipů říká, že to, jak jsou Bělorusové bohatí, se pozná na obsazenosti víkendových vlaků: o víkendu jezdí chudší lidé z měst obdělávat své zahrady na venkov a ti bohatší jdou nakoupit na trh do města a vlak je tedy prázdnější.

7. Černobyl

Život v Bělorusku byl a stále je ovlivňován jadernou havárií v Černobylu. Elektrárna se nachází na Ukrajině, 7km od hranice s Běloruskem. V noci 26. 4. 1986 zde probíhal test reaktoru pro případ krizové situace. Při tomto testu byla porušena téměř všechna bezpečnostní pravidla a reaktor se dostal do stavu, kdy jej nešlo ovládat a došlo k výbuchu. Obsluha elektrárny byla při výcviku udržována v přesvědčení, že k žádným problémům nemůže dojít, a tak zpočátku ani nevěřila, že by mohl reaktor vybuchnout. Informace o výbuchu se i v oficiálních kruzích šířily jen postupně a nepřesně – v elektrárně například neexistovaly přístroje, které by byly schopny naměřit skutečnou míru radiace, čehož odpovědní funkcionáři chvíli využívali, aby katastrofu bagatelizovali.

Prvních 10 hodin se hasiči snažili hasit požár reaktoru vodou, ale bezvýsledně. Z vrtulníků zkoušeli shazovat tisíce tun olova a písku, ani to nezabralo. Naopak pod shozeným materiálem teplota uvnitř reaktoru začala znovu stoupat. Nakonec byl použit dusík a 6. května radioaktivní záření pokleslo.

Povětrnostní situace způsobila, že většina radioaktivního spadu (60-70%) se dostala na území Běloruska, jehož část se stala neobyvatelnou. Mrak se dostal až do Švédska, kde byla radioaktivita naměřena a kde bylo ze záznamů o počasí bylo spočítáno epicentrum výbuchu – a také až po zveřejnění těchto informací světovými médii Sovětský svaz jadernou havárii přiznal. Do té doby se politikové snažili vše ututlat. Byla sice evakuována čtyřicetitisícová Pripjať, ale až po několik dnech, kdy byli všichni lidé vystaveni mnohonásobně vyšší radioaktivitě, než je přípustné. Je ostudou tehdejšího režimu, že vyměnil životy a zdraví tisíců lidí za pár dnů, po které si ještě snažil udržet pověst bezchybné jaderné velmoci. Když po několika dnech evakuace začala, ukázalo se, že jde mimořádně rychle, bez paniky – a že tedy bylo možno jednat okamžitě a humanitární katastrofu zmenšit.

Sovětská vláda o tragické události informovala veřejnost po dvou dnech. Po měsíci nařídila užívání jódových přípravků, což bohužel nemělo ze zdravotnického hlediska žádný smysl, protože radioaktivní jód po 10 dnech se rozpadá a již se stačil uložit v štítné žláze obyvatel zamořených oblastí. Nevhodným krokem bylo i zapojení velkého počtu lidí do odklízecích prací: šlo převážně o vojáky základní služby, kteří navíc tam, kde nestačila technika, museli radioaktivní palivo odklízet ručně. Do prací na likvidaci havárie se během tří let zapojilo celkem 800 tisíc mužů, 300 tisíc z nich dostalo vysoké dávky záření, tisíce násobně vyšší než jsou evropské normy. Do

dnešního dne zemřelo v důsledku ozáření zhruba 25 tisíc osob, které se podílely na likvidaci katastrofy

Ze zamořeného území se lidé nakonec museli postupně stěhovat (byť někteří se do zakázané oblasti vrátili), kontaminováno bylo vše, včetně zemědělské půdy, která se nedala využívat. Během 10 dnů po výbuchu bylo evakuováno na 130 000 lidí a území v okruhu 30 km od reaktoru prohlášeno za pásmo zákazu vstupu, dalších zhruba 100 000 lidí bylo přesídleno v roce 1989. Kontaminováno bylo 23% plochy státu, v zamořeném pásmu žilo 2,2 milionu obyvatel. Odhaduje se, že se zasažené území vrátí do původního stavu za 300let, kromě 30-ti kilometrového úseku kolem elektrárny, kde to bude trvat déle. Od roku 1986 do roku 2004 se zamořené území zmenšilo o 3%.

Lidé, kterých se katastrofa nějak dotkla (postižení v důsledku havárie, pomáhající při odklizení škod...) jsou řazeni do kategorií, které se stát snaží nějak odškodnit: finanční podporou, léky zdarma či přednostním nárokem na bydlení a přijetí na vysokou školu.

8. Turistika: kulturní a přírodní zajímavosti

Bělorusko není vzhledem k řídkému výskytu historických památek, malé propagaci a špatné infrastruktuře hlavním turistickým cílem. Přesto nezničená příroda, malebné vesničky plné starosvětské romantiky, průzračně čistá voda jezer i řek, lesy plné plodů a v neposlední řadě svým způsobem jistě zajímavá všude přítomná absurdita pozůstatků sovětského impéria lákají k návštěvě této země.

Hlavní město Minsk bylo bohužel za 2. světové války zničeno a jen nepatrná část se dočkala obnovy. Běloruská metropole je tedy daleko spíše než ukázkou historickou architektury skvělou výstavou sovětského socialistického realismu a funkcionalismu: velké funkcionalistické budovy, rozsáhlé parky a široké prospekty jsou typickým obrazem Minska, vytvořeným v poválečných desetiletích. Minsk je také s osmi muzei a šesti divadly a operami kulturním centrem Běloruska.

Zajímavou a přitažlivou krajinou je známé Polesí na jihu Běloruska. Jde o zalesněnou nížinu podél řeky Pripjat', jejíž jižní část leží již na Ukrajině. Řeka se zde pohybuje s téměř nulovým spádem, což vedlo k vytvoření obrovských mokřin.

Proslavený je taktéž národní park Bělověžský prales na hranici s Polskem. Má rozlohu 1770 km². Je to jediné místo na světě, kde se vyskytuje zubr ve svém přirozeném prostředí. Vedle zubrů je tento prales znám i díky obřím stromům, které jsou staré až 600let. Přestože je prales chráněným územím již od roku 1921, dochází v některých okrajových částech k jeho kácení a dokonce jsou zde loveni i zubři. Bělorusko se tím snaží nalákat bohaté turisty, kteří jsou ochotni za ulovení tohoto největšího evropského savce zaplatit až několik tisíc dolarů. Okolí pralesa si oblíbil i běloruský prezident Lukašenko, který zde má venkovské sídlo.

Mezi památky UNESCO je zařazen obytný a kulturní komplex rodiny Radzivilů v Ňasviži v Minské oblasti. Jedná se o zámek (Nesvizsky zamek, Mirsky zamek), který se skládá z deseti budov, kostela a rozlehlého parku.

V současné době se Bělorusko stává i vyhledávaným cílem ekologické a venkovské turistiky. Vedle toho mnoho lidí přijíždí do Běloruska za adrenalinovým dobrodružstvím: na návštěvu Černobylu.

9. Tradice a zvyky

Běloruská svatba

Svatební obřady se uskutečňují na úřadě, který se jmenuje ZAGS. Na něj se musí dát žádost o uzavření sňatku, který se pak může uskutečnit 15 dní až tři měsíce od data podání žádosti. V den svatby se svatebčané scházejí před tímto úřadem, kde následuje proslov se samotným svatebním obřadem. Následně novomanželé a mladí svatební hosté navštěvují památník padlých v okolí, kam pokládají květiny, aby tak poděkovali předkům za jejich oběť. Rodiče již čekají na místě hostiny.

Ta začíná podáním chleba se solí novomanželům a přípitkem. Svatebním zvykem při přípitku na začátku hostiny je opakované zvolání svatebčanů „górko“ (význam je trpce nebo hořce), po kterém musí nevěsta se ženichem vstát a políbit se. Hosté pak počítají, jak byl polibek dlouhý. Až po polibku hosté zvolají „sladko“. Novomanželé také rozbíjejí talíř na kousky – čím víc kousků, tím budou mít větší štěstí. První den svatby má nevěsta na sobě svatební šaty, druhý den si je vymění za jiné, ženichovi stačí vyměnit kravatu. Na vesnici svatba trvá 2

až 3 dny. Svatba je příležitost pro velkou rodinnou sešlost, přijíždějí příbuzní z daleka. Ve městě se již tyto tradice tolik nedodržují, je tam populární jednodenní oslava a pak odjezd novomanželů na líbánky.

Vánoce a novoroční oslavy

Vánočně-novoroční období v Bělorusku začíná 25. prosince. Oficiálně se v Bělorusku slaví nejen vánoce katolické 25. prosince (skoro 15% obyvatelstva většinou západních oblastí se hlásí ke katolické víře), ale i Vánoce pravoslavné 7. ledna, které oslavuje 80% Bělorusů. Tyto dva dny jsou prohlášeny za státní svátky. Do vánočního období spadají i Kaljady, původně pohanské svátky, jejichž kořeny sahají do raného středověku, kdy lidé uctívali pohanské bohy a přinášeli jim oběti a dary. Sice nemají nic společného s Vánocemi, ale kalendářně připadají na období od 24. prosince do 6. ledna (a od 6. do 18. ledna dle pravoslavného kalendáře). Za několik století se Vánoce i Kaljady navzájem natolik vžily, že již není zřejmé, zda ten či jiný zvyk je pohanský, nebo spíše křesťanský.

Důležité je, že všechno probíhá radostně, vesele, s hojným množstvím jídla a pití. Obzvláště bohaté večere s hosty až do rána rodiny pořádají celkem třikrát: 24. a 31. prosince a 5. ledna. Na stůl lidé podle tradice pokládají seno, prostírají bílý ubrus a na výběr je ze 12 druhů jídel. Významnou tradicí Kaljad je navštěvování všech svých známých.

Během vánočního období koledující v lidových krojích chodí od dveří ke dveřím v doprovodu hudebníků a hlavně mladého šibala, převlečeného za kozu. Kozu byla v Bělorusku symbolem plodnosti, lepšího života a také odhánění nečisté síly a zlých duchů.

V Bělorusku se nenadělují dárky a neexistuje tradice podobná našemu pečení cukroví. Vánoce jsou spíše církevní událostí, tak trochu oddělenou od většinového společenského života, ale přesto jsou spojeny se svátečním stolem a někdy i s návštěvou kostela nebo sledováním sváteční mše v televizi. I přes snahu obnovit význam Vánoc a s nimi spojených starých a už zapomenutých běloruských tradic, je pro většinu obyvatelstva neočekávanějším nový rok, který všichni oslavují opravdu pořádně až do ranních hodin. 31. prosince se lidé připravují na novoroční hody. Po skoro celodenní přípravě jídla se na stůl položí několik druhů salátů, masa, houby, pečeně, zelenina a ovoce. Kolem 23. hodiny se rodina sesedne k bohatě prostřené sváteční tabuli, aby se přípitkem rozloučila s rokem odcházejícím. Ještě před půlnocí k Bělorusům promluví hlava státu krátkým proslovem, ve kterém shrne výsledky minulého roku a popřeje všem občanům šťastný nový rok.

Na Nový rok se v Bělorusku rozdávají dárky a děti očekávají příchod Děda Mráze - "bratra" Svatého Mikuláše. Na rozdíl od Svatého Mikuláše, který má za vzor skutečnou osobu, je běloruský Děda Mráz zosobněním východoslovanského ducha chladu, kterému se v Bělorusku říkalo Studzjaněc.

Děda Mráz je výjimečný tím, že je jediný ženatý děda mezi svými "kolegy", za ženu má samotnou Zimu. Jak ale jeho žena vypadá, nikdo neví. Na veřejnosti se Děda Mráz objevuje ve společnosti své vnučky Sněhurky, Sněguročky (rusky), Snjahuračky (bělorusky), která mu pomáhá roznášet dárky. Děda Mráz nezkoumá, zda dítě, ke kterému přijde, bylo po celý rok hodné, nebo zlobivé. Prostě přichází a rozdává radost. Děda Mráz musí znát hodně vtipů, přísloví, hádanek, her, umět zpívat a tančit, prostě veselit nejen děti, ale i dospělé.

Pranostiky k novému roku

-Jak oslavíš Nový Rok, takový bude. Přesněji řečeno záleží na 12 dnech po Novém roce, kdy každý den odpovídá jednomu měsíci. Například, chcete-li v červnu hezky odpočinout - odpočívejte celý den 6. ledna.

-Na Nový rok se nesmí půjčovat peníze nebo budete po celý rok v dlužích. Je také dobré před novým rokem splatit veškeré dluhy, i ty drobné.

-Večer před Novým rokem se nesmí vynášet smetí, spolu se smetím vynesete domácí štěstí.

-Kdo při oslavách vypije poslední skleničku, bude mít velké štěstí.

Použité zdroje

<http://www.svobodnebelorusko.cz/>

KUBÁT, M. & kol.: Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy, Eurolex Bohemia Praha 2004

Růžička, V. Bělorusko v proměnách času

<http://www.parallelsixty.com/history-russia.shtml>